Pięć tekstur w interpretacji socjoretorycznej

Socjoretoryka jako narzędzie interpretacji Pisma Świętego
Notatki z wykładu ks. dr. Adama Gorlewskiego
Spotkanie 03 · 5 listopada 2026

1 Pojęcie tekstury i metafora tkaniny

Podstawowym pojęciem w socjoretoryce Vernona K. Robbinsa jest **tekstura** (ang. texture). W polskiej literaturze występują dwa sposoby przekładu tego terminu: „tekstura” oraz „kompozycja”. Pierwszym posługuje się Adam Gorlewski, drugim Marcin Kowalski. Czytając obie publikacje, trzeba więc pamiętać, że różnica nazewnictwa dotyczy tego samego modelu analizy. W tych notatkach zachowano terminologię wykładowcy (Gorlewski, s. 21; Kowalski, s. 115).

W zwykłych zastosowaniach słowo „tekstura” może oznaczać wewnętrzną budowę obiektu, układ jego składników albo właściwości powierzchni. Wykład przywołał przykłady z grafiki komputerowej, opisu materiałów, geologii i żywności, a także typograficzne znaczenie nazwy pisma gotyckiego. Przykłady te ułatwiają uchwycenie związku pomiędzy całością a sposobem uporządkowania jej elementów.

U Robbinsa tekstura oznacza **określony wymiar tekstu, badany z wybranego punktu widzenia**. Można zwrócić uwagę na język i kompozycję wypowiedzi, jej związki z innymi tekstami, uwarunkowania społeczne, przekonania stojące za przekazem albo treść religijną. Każda z tych perspektyw odsłania inne aspekty tego samego pisma.

Pomaga to zrozumieć metafora misternie tkanej tkaniny, na przykład arrasu. Obraz powstaje dzięki splotowi wielu nici. Podobnie tekst łączy język, formy literackie, tradycje, wartości, przekonania religijne oraz doświadczenia społeczne autora i odbiorców. Patrząc z różnych stron, dostrzegamy kolejne szczegóły, ale cały czas oglądamy tę samą całość.

Tekstury nie są kolejnymi warstwami redakcyjnymi, które należałoby oddzielić, aby odtworzyć historię powstawania pisma. Analiza socjoretoryczna koncentruje się na współobecności różnych wymiarów tekstu w jego dostępnej postaci. Zmiana perspektywy badawczej pozwala lepiej rozpoznać splot znaczeń, który już w nim istnieje.

2 Pięć perspektyw i zasady ich stosowania

Robbins wyróżnia **pięć tekstur**: intratekstur ę, czyli teksturę wewnętrzną; intertekstur ę, obejmującą odniesienia zewnętrzne obecne w tekście; teksturę społeczno-kulturową; teksturę ideologiczną; teksturę religijną. W każdej z nich wykorzystuje się odpowiednie narzędzia, między innymi analizy językowe, literackie i retoryczne oraz metody socjologii i antropologii kulturowej.

Najważniejsza zasada dotyczy relacji między tymi badaniami. Każda zastosowana metoda powinna zachować własne reguły i założenia. **Wyniki uzyskane za pomocą różnych metod trzeba natomiast ze sobą zestawiać i wzajemnie objaśniać.** Analiza języka może wskazać ważny motyw, a rozpoznanie kontekstu społecznego wyjaśnić, dlaczego właśnie ten motyw miał siłę przekonującą dla adresatów. Powstaje w ten sposób komentarz uwzględniający różne wymiary jednej wypowiedzi.

Model pozostawia badaczowi swobodę doboru narzędzi i kolejności pracy. Ich przydatność zależy od gatunku tekstu, badanego problemu i celu analizy. Na wykładzie wskazano potrzebę uwzględnienia co najmniej trzech perspektyw, aby uniknąć jednostronności. W książce Gorlewski mówi o przynajmniej trzech lub czterech. Nie chodzi o mechaniczne wypełnienie wszystkich rubryk schematu, lecz o możliwie pełne odczytanie sensu tekstu (Gorlewski, s. 22-23).

Socjoretoryka bada związki między tekstem, jego kontekstem, autorem i odbiorcą. Ważny jest zwłaszcza adresat zakładany przez autora: człowiek lub wspólnota, do których kierowano wypowiedź i których wiedzę, doświadczenia oraz przekonania autor brał pod uwagę. Współczesny czytelnik wchodzi w tę komunikację z innym zasobem doświadczeń i dlatego musi poznawać to, co dla pierwszych odbiorców mogło być oczywiste.

W tym ujęciu retoryczny sposób przekonywania pozostaje związany ze społecznymi i kulturowymi warunkami komunikacji. Argument staje się zrozumiały, gdy rozpoznajemy zarówno jego formę językową, jak i wartości, do których się odwołuje. Rozwój badań nad światem biblijnym pozwala modyfikować szczegółowe narzędzia Robbinsa przy zachowaniu tej ogólnej zasady.

3 Intratekstura: język i wewnętrzna budowa tekstu

Intratekstura (inner texture) skupia uwagę na samym tekście: jego słownictwie, sposobie organizacji wypowiedzi i funkcji komunikacyjnej języka. Badacz ustala, jak autor posłużył się dostępnymi środkami i do jakiego rozumienia lub działania chciał doprowadzić odbiorcę. Zamiar autora odczytuje się z ukształtowania wypowiedzi, z uwzględnieniem jej konwencji literackiej.

Wykład wyodrębnił sześć obszarów tej analizy. Kowalski przedstawia je w pięciu punktach, ponieważ powtórzenia i progresję omawia łącznie. Oba układy obejmują zasadniczo ten sam zakres badań (Kowalski, s. 115-120).

3.1 Analiza powtórzeń

Pierwszym działaniem jest rozpoznanie słów, zwrotów, imion i tematów, które wielokrotnie pojawiają się w badanym fragmencie. Ich obecność pomaga ustalić, jakie sprawy autor eksponuje i wokół czego organizuje przekaz. Powracający termin może prowadzić czytelnika przez całą argumentację albo wiązać ze sobą poszczególne części tekstu.

Trzeba uwzględniać zarówno dosłowne powtórzenia, jak i wyrażenia bliskoznaczne. Ta sama idea może zostać wypowiedziana przy użyciu różnych słów. Jednocześnie sam rachunek wystąpień nie wystarcza: znaczenie powtórzenia zależy od miejsca w kompozycji i od kontekstu, w którym pojawia się dane wyrażenie. Analiza prowadzi do rozpoznania słownictwa kluczowego oraz głównych tematów wypowiedzi.

3.2 Analiza progresji

Progresja oznacza rozwój myśli w kolejnych częściach tekstu. Badacz śledzi, jak następne frazy wprowadzają nowe treści, dopowiadają wcześniejsze stwierdzenia albo modyfikują znaczenie powracających pojęć. Ważne jest więc nie tylko to, że dany temat pojawia się ponownie, lecz także to, co każde kolejne wystąpienie wnosi do całości.

Powtórzenie i progresja współpracują ze sobą. Powracający motyw może stopniowo uzyskiwać coraz pełniejszy sens i prowadzić odbiorcę do określonego wniosku. Rozpoznanie tej dynamiki pomaga opisać frazeologię, leksykę, tematykę oraz sposób argumentowania autora. Pozwala również odróżnić zwykłą powtarzalność od zamierzonego rozwoju wypowiedzi.

3.3 Analiza narracyjnej budowy tekstu

W tekstach opowiadających o zdarzeniach bada się sposób prowadzenia narracji. Obejmuje to rolę narratora, konstrukcję postaci, przebieg wydarzeń, punkt kulminacyjny i rozwiązanie opowiadania. Znaczenie ma rozróżnienie bohaterów pierwszoplanowych i drugoplanowych oraz obserwacja ich postaw i przemian.

Narrator może występować jako uczestnik zdarzeń albo opowiadać z zewnątrz. Może ujawniać myśli, pragnienia i uczucia postaci lub ograniczać się do przedstawiania ich wypowiedzi i działań. Sposób udostępniania wiedzy wpływa na to, jak czytelnik ocenia bohaterów i rozumie sens wydarzeń.

Istotna jest również relacja między czasem wydarzeń a rozmiarami opowieści. Długi okres można przedstawić w jednym zdaniu, a krótkiej scenie poświęcić obszerny opis. Takie różnice wskazują, na czym autor zatrzymuje uwagę odbiorcy. Analiza narracyjna obejmuje zatem treść zdarzeń oraz sposób ich opowiedzenia.

Dobór narzędzi musi odpowiadać formie badanego fragmentu. Analiza fabuły i postaci jest właściwa tam, gdzie występuje opowiadanie. Fragment poetycki, wyrocznia czy argumentacja wymagają narzędzi dostosowanych do ich budowy. O zastosowaniu analizy narracyjnej rozstrzyga obecność narracji w konkretnym fragmencie; sama nazwa gatunku całej księgi nie wystarcza.

3.4 Otwarcie, rozwinięcie i zakończenie

Kolejna czynność polega na rozpoznaniu struktury wypowiedzi: jej początku, części środkowej i zakończenia. Powtórzenia oraz progresję odczytuje się teraz w związku z większą kompozycją. Każda część ma określone miejsce i funkcję w całości.

Trzeba zauważyć, jakie tematy pojawiają się na początku, jak są rozwijane i w jaki sposób powracają lub zostają domknięte w zakończeniu. Podział na mniejsze jednostki pomaga szczegółowo zbadać tekst, ale powinien prowadzić do ponownego zobaczenia ich wzajemnych relacji. Sens wynika także z kolejności i układu elementów (Kowalski, s. 116-117).

3.5 Tekstura argumentacyjna

Analiza argumentacyjna dotyczy sposobu przekonywania odbiorcy. Badacz rozpoznaje twierdzenia, uzasadnienia, odwołania do autorytetu i wartości oraz wnioski, do których zmierza wypowiedź. Zwraca uwagę na to, co autor podaje wprost, a co traktuje jako wspólne i oczywiste dla siebie oraz słuchaczy.

Narzędzia retoryczne są szczególnie przydatne w mowach oraz w perswazyjnych częściach listów. Mowa może być też włączona w szersze opowiadanie. Wykładowca podkreślał znaczenie retoryki w starożytnej edukacji: znajomość sposobów budowania przekonującej wypowiedzi pomaga odczytać strategie, które autorzy wykorzystywali w swoich tekstach.

Argumentacja może opierać się na rozumowaniu, ale także na uznawanych wartościach i wiarygodności mówcy. Jej skuteczność zależy od tego, co odbiorca jest gotów przyjąć. Rozpoznanie środków perswazji przygotowuje więc również do późniejszego badania społecznego i kulturowego podłoża tekstu (Kowalski, s. 118).

3.6 Tekstura zmysłowo-estetyczna

Ten obszar dotyczy sposobu, w jaki język oddziałuje na zmysły, emocje i wyobraźnię. Robbins wyróżnia trzy strefy ludzkiej aktywności: **myśl związaną z emocjami, mowę wyrażającą człowieka oraz celowe działanie**. W tekście rozpoznaje się słowa, obrazy i czynności odnoszące się do każdej z nich.

Strefa myśli i emocji obejmuje między innymi poznawanie, rozumienie i pamiętanie, kojarzone z sercem i oczami. Strefa mowy obejmuje mówienie oraz słuchanie, a także obrazy ust, języka i uszu. Strefa celowego działania dotyczy czynności przedstawianych na przykład za pomocą rąk, stóp i poruszania się. Są to grupy znaczeń, które pomagają opisać oddziaływanie wypowiedzi (Kowalski, s. 119).

Ostatecznie chodzi o uchwycenie, jak autor pobudza odbiorcę do przeżycia określonej treści, przyjęcia wniosku i podjęcia działania. Przydatność tego podziału zależy od konkretnego fragmentu. Nie każdy tekst w równym stopniu wykorzystuje wszystkie wymienione strefy.

4 Intertekstura: odniesienia zewnętrzne obecne w tekście

Intertekstura (intertexture) obejmuje związki tekstu z wypowiedziami, tradycjami i rzeczywistościami istniejącymi poza nim. Autor korzysta z języka, obrazów i idei, które wcześniej poznał. Może przywoływać je wprost albo zakładać, że adresaci sami rozpoznają odwołanie.

Przedmiotem analizy pozostaje sposób, w jaki te zewnętrzne odniesienia zostały wprowadzone do konkretnej wypowiedzi. Istotne jest zarówno rozpoznanie źródła, jak i ustalenie funkcji, którą pełni ono w nowym tekście. Obcy materiał zostaje bowiem wybrany, umieszczony w określonym miejscu i podporządkowany celowi autora.

Przykładem wyraźnego sygnału jest formuła wprowadzająca cytat, taka jak „jak jest napisane”. W Nowym Testamencie wiele odwołań prowadzi do Starego Testamentu, ale występują także nawiązania do innych wypowiedzi i tradycji. Brak formuły cytowania nie wyklucza obecności takiego związku.

4.1 Związki ze słowem mówionym i pisanym

W tej części bada się sposób wykorzystania wcześniejszych wypowiedzi ustnych i zapisanych. Na wykładzie wymieniono pięć form takiego wykorzystania. Ich definicje wymagają rozróżnienia, ponieważ samo stwierdzenie, że autor „nawiązuje” do innego tekstu, nie opisuje jeszcze charakteru tego związku.

Przytoczenie, czyli recytacja. Autor przejmuje wcześniejszą wypowiedź. Może to być cytat dosłowny, ale także przytoczenie skrócone, częściowo zmienione lub

oddane innymi słowami. U Kowalskiego techniczny termin „recytacja” ma zatem szerszy zakres niż współczesne pojęcie dosłownego cytatu.

Rekontekstualizacja. Wcześniejsze słowa lub tradycja zostają przeniesione do nowego kontekstu. Nowa sytuacja wypowiedzi wpływa na ich funkcję i sposób rozumienia. W ujęciu Kowalskiego tradycja zostaje zastosowana bez wyraźnego wskazania, że została zapisana gdzie indziej.

Rekonfiguracja. Przejęty materiał podlega głębszemu przekształceniu. Nowe przedstawienie sytuacji zmienia jej układ i znaczenie w stosunku do pierwowzoru; wcześniejsze wydarzenie może zostać ukazane jako przygotowanie lub wzorzec tego, co dokonuje się teraz. Chodzi więc o coś więcej niż samo przeniesienie fragmentu w inne otoczenie.

Amplifikacja narracyjna. Pierwotne opowiadanie lub powiedzenie zostaje rozwinięte o nowe elementy. Autor poszerza materiał, włączając dodatkowe szczegóły, wypowiedzi lub objaśnienia. W artykule Kowalskiego występuje określenie „amplifikacja narratywna”.

Elaboracja, czyli przepracowanie tematyczne. Autor rozwija przejęty temat lub tezę, podporządkowując je własnej argumentacji. Posługuje się na przykład uzasadnieniami, analogiami i przykładami. W odróżnieniu od rozwinięcia narracyjnego na pierwszy plan wysuwa się tu uporządkowane opracowanie argumentu (Kowalski, s. 120-122).

4.2 Intertekstura kulturowa

Analiza obejmuje ślady wiedzy kulturowej obecne w języku tekstu: wartości, normy, symbole i tradycje, które autor zakłada jako znane odbiorcom. Wykład przywołał żydowskie rozumienie czystości i nieczystości, tabu, Prawa oraz przymierza.

Takie elementy mogą pojawiać się jako bezpośrednie odwołania, aluzje lub subtelniejsze echa. Ich rozpoznanie wymaga znajomości środowiska, ale punktem wyjścia jest konkretne słowo, obraz lub sformułowanie w badanej wypowiedzi (Kowalski, s. 122-123).

4.3 Intertekstura społeczna

W tym obszarze identyfikuje się obecne w tekście role społeczne, instytucje, wzory zachowania i relacje między ludźmi. Autor może odwoływać się do tego, jak funkcjonuje rodzina, jakie są obowiązki określonej osoby lub jak wygląda znana odbiorcom instytucja.

Badacz ustala, jaka wiedza społeczna została uruchomiona przez wypowiedź i co pozwalała ona zrozumieć pierwszym adresatom. W centrum uwagi pozostaje odwołanie zawarte w tekście, jego rozpoznawalność oraz funkcja w przekazie (Kowalski, s. 123).

4.4 Intertekstura historyczna

Intertekstura historyczna dotyczy odniesień do konkretnych wydarzeń, osób, miejsc, instytucji i zwyczajów osadzonych w historii. Analiza polega na rozpoznaniu tych odniesień oraz na ustaleniu ich znaczenia w wypowiedzi. W porównaniu z intertekstурą społeczną, która często dotyczy powtarzalnych ról i zachowań, tutaj wyraźniej zaznacza się odniesienie do jednostkowych realiów historycznych (Kowalski, s. 124).

5 Tekstura społeczno-kulturowa

Badanie **tekstury społeczno-kulturowej** (social and cultural texture) poszerza perspektywę o świat, w którym tekst powstał i funkcjonował. Wykorzystuje modele socjologiczne oraz antropologiczno-kulturowe, aby rozpoznać wartości, normy i relacje kształtujące życie autora i odbiorców.

Rozróżnienie względem intertekstury dotyczy przede wszystkim zakresu badania. Intertekstura pozwala rozpoznać, jak zewnętrzna rzeczywistość została przywołana w tekście. Analiza społeczno-kulturowa ujmuje tekst jako działanie w określonym środowisku: bada jego stosunek do obowiązujących norm i sposób kształtowania postaw wspólnoty. Obie perspektywy pozostają ze sobą związane (Kowalski, s. 124).

5.1 Świat hellenistyczno-rzymski jako środowisko komunikacji

Wykład poświęcił więcej miejsca procesowi hellenizacji, aby wyjaśnić, skąd brały się wspólne elementy kultury świata Nowego Testamentu. Przywołano Filipa II Macedońskiego, Aleksandra Wielkiego oraz ideę greckości określanej przez wychowanie i uczestnictwo w kulturze, kojarzoną z Izokratesem. Ekspansja macedońska i późniejszy rozwój królestw hellenistycznych sprzyjały rozpowszechnianiu greckiego języka, wzorów edukacji i form życia miejskiego.

Szczególne znaczenie miała **greka koine**, czyli greka wspólna, służąca komunikacji ponad lokalnymi granicami. W tej odmianie języka powstały księgi Nowego Testamentu. Jej szerokie użycie pozwalało przekazywać wypowiedzi ludziom należącym do różnych środowisk. Również w epoce rzymskiej greka zachowała istotną rolę, zwłaszcza we wschodniej części świata śródziemnomorskiego.

Wspólny język i rozpowszechnione wzory kulturowe tworzyły rozległą przestrzeń komunikacji. Nie oznaczało to jednak całkowitej jednolitości wszystkich społeczności ani zaniku języków i tradycji lokalnych. Dla egzegezy ważne jest rozpoznawanie wspólnych kodów przy zachowaniu uwagi na różnice między konkretnymi grupami.

5.2 Specyficzne zagadnienia społeczne

Pierwszy z trzech obszarów tej tekstury dotyczy reakcji, którą tekst ma wywołać w swoim środowisku. Analiza obejmuje sposób formowania wspólnoty, jej stosunek do otoczenia i charakter proponowanego działania.

Wykładowca podał dwa przykłady postaw grupowych. Wspólnota może skupiać się na obronie własnych granic, widzieć świat zewnętrzny jako zagrożenie i chronić swoich członków. Może też zwracać się ku otoczeniu, dążąc do przekonania innych i pozyskania ich dla przyjmowanych wartości. Takie rozróżnienia pomagają opisać, jaką tożsamość zbiorową buduje tekst. Szczegółowa typologia tych postaw została na tym spotkaniu jedynie zasygnalizowana.

5.3 Wspólne zagadnienia społeczne i kulturowe

Drugi obszar obejmuje wartości i instytucje szeroko obecne w badanym środowisku. Na wykładzie szczególną uwagę poświęcono honorowi i wstydowi, relacji jednostki do grupy oraz więzi patrona z klientem. Poznanie tych kategorii pozwala rozumieć argumenty, które dla pierwotnych odbiorców mogły mieć oczywistą siłę perswazyjną (por. Gorlewski, s. 25-26; Kowalski, s. 126-127).

Honor i wstyd. W omawianym modelu honor wiąże się ze społecznym uznaniem wartości osoby oraz grupy, do której należy. Znaczenie ma ocena rodziny i otoczenia. Działania mogą przynosić uznanie albo prowadzić do publicznego upokorzenia i utraty pozycji. Wstyd i hańba mają więc wyraźny wymiar społeczny; nie sprowadzają się do prywatnego uczucia człowieka.

Jednostka i grupa. Tożsamość człowieka jest mocno związana z przynależnością, przede wszystkim rodzinną. Ocena jego postępowania dotyka także wspólnoty. W podejmowanych decyzjach istotne staje się to, czy określony czyn przyniesie honor własnej grupie i czy nie narazi jej na hańbę. Takie ujęcie pomaga rozpoznać różnicę wobec współczesnego przyzwyczajenia do silnego akcentowania autonomii jednostki.

Przykładem przywołanym na wykładzie było Janowe opowiadanie o męce Jezusa. Ukrzyżowanie stanowi publiczne poniżenie, a jednak sposób przedstawienia wydarzeń ukazuje godność i królewską władzę Jezusa. W interpretacji zaproponowanej podczas zajęć Jezus zachowuje podmiotowość i dobrowolnie oddaje życie. Kategorie honoru i hańby pomagają zobaczyć napięcie między zewnętrznym upokorzeniem a znaczeniem przypisywanym Mu przez opowiadanie.

Patron i klient. Patron dysponuje środkami, wpływami lub pozycją, dzięki którym może wspierać osobę pozostającą z nim w relacji. Klient odpowiada lojalnością, wdzięcznością i działaniem na rzecz dobrego imienia patrona. Wykład wskazywał między innymi na pomoc w utrzymaniu i ochronę prawną po stronie patrona oraz na pomnażanie jego honoru po stronie klienta.

Znajomość tego układu pomaga odczytywać biblijne wezwania do wierności i wdzięczności. W odniesieniu do Chrystusa wykładowca zaakcentował lojalność także w sytuacji Jego odrzucenia i poniżenia. Przywołany model społeczny objaśnia pewien aspekt tej więzi; teologiczny sens relacji z Chrystusem wymaga dalszej analizy.

Wykład wskazywał również na instytucje i warunki codziennego życia: rodzinę, pracę, rolnictwo, wytwórczość, podatki, normy seksualne czy organizację życia religijnego. Ich znajomość pozwala odczytać realia, które w tekście mogły zostać jedynie zasygnalizowane.

5.4 Finalne kategorie kulturowe

Trzeci obszar dotyczy pozycji tekstu wobec kultury, na której gruncie powstał. Analiza pozwala określić, które wartości i normy tekst potwierdza, które poddaje krytyce, a które przekształca. Jego stosunek do otoczenia może być zróżnicowany: akceptacja jednego elementu nie musi oznaczać akceptacji całego porządku społecznego.

Badanie zmierza do ustalenia, jaką postawę wobec świata tekst uzasadnia i kształtuje u adresatów. W ten sposób wcześniejsze obserwacje dotyczące norm, instytucji i tożsamości wspólnoty zostają odniesione do jej miejsca w kulturze (Gorlewski, s. 26; Kowalski, s. 127-128).

6 Tekstura ideologiczna

Tekstura ideologiczna (ideological texture) dotyczy przekonań, wartości i interesów, które organizują przekaz oraz jego interpretację. Słowo „ideologia” ma tutaj znaczenie analityczne. Oznacza system przyjmowanych sądów o człowieku, społeczeństwie i świecie; samo jego użycie nie przesądza o fałszu ani manipulacyjnym charakterze wypowiedzi (Kowalski, s. 128-130).

Wykładowca zwrócił uwagę na konkretne zapotrzebowanie, z którego tekst wyrasta. Powstanie i utrwalenie dłuższego pisma wymagało pracy i środków. Warto zatem rozpoznać problem wspólnoty, sytuację lub impuls, które skłoniły autora do wypowiedzi, oraz cel, jaki chciał za jej pomocą osiągnąć.

Analiza obejmuje relację nadawcy, adresata i interpretatora. Autor może przyjmować, że odbiorcy podzielają określone przekonania, dzięki czemu nie musi wyjaśniać każdej przesłanki. Na wykładzie zilustrowano to wspólną wiarą katolicką uczestników zajęć: pewne terminy i odniesienia są zrozumiałe dzięki przynależności do tego samego środowiska religijnego.

Podobnie interpretator wnosi do lektury własne założenia, wiedzę i przekonania. Dlatego badanie tekstury ideologicznej uwzględnia zarówno system wartości obecny w tekście, jak i sposób jego odczytywania przez konkretne osoby oraz grupy. Sama rekonstrukcja zamierzonego oddziaływania nie dowodzi jeszcze, że tekst faktycznie wywołał taki skutek; ustalenie recepcji wymaga dostępnych świadectw.

Tekst może także polemizować z innym systemem wartości. Wykładowca zapowiedział analizę relacji tekstów nowotestamentowych do ideologii imperialnej. Przywołał obraz cesarza jako „ojca ojczyzny” (pater patriae), opiekuna i dobroczyńcy. Chrześcijański przekaz może posługiwać się rozpoznawalnym językiem opieki i zwierzchnictwa, aby ukazać pierwszeństwo Boga i określić wobec Niego tożsamość wspólnoty (por. Gorlewski, s. 212).

Rozpoznanie takiej polemiki wymaga jednak analizy konkretnego tekstu i jego kontekstu. Podczas tego spotkania przykład służył objaśnieniu zakresu tekstury ideologicznej, a szczegółowe zastosowanie pozostawiono dalszym zajęciom.

7 Tekstura religijna

Tekstura religijna (sacred texture) obejmuje sposób przedstawiania Boga, rzeczywistości duchowej oraz relacji człowieka z Bogiem. W ujęciu wykładowcy prowadzi do wydobycia treści teologicznej tekstu z uwzględnieniem jego języka, kompozycji i uwarunkowań historycznych.

Punktem wyjścia jest religijny charakter ksiąg biblijnych: wyrastają z doświadczenia wiary i służą jej przekazywaniu oraz kształtowaniu. W teologicznej interpretacji Pisma uwzględnia się więc zarówno obecność Boga, jak i doświadczenia ludzi rozpoznających Jego działanie. Analiza historyczna i literacka dostarcza ustaleń potrzebnych do rozumienia tego świadectwa.

Na wykładzie przykładem był św. Paweł, wiążący głoszoną Ewangelię i swój autorytet apostolski z objawieniem Jezusa Chrystusa. Jego wypowiedź wyraża roszczenie o charakterze religijnym: świadczy o rozpoznanym działaniu Boga i o znaczeniu tego doświadczenia dla misji apostoła. Rozumienie przekazu wymaga zatem uwzględnienia jego treści teologicznej (por. Ga 1,11-12.15-17).

Slajd wykładowy wymienia osiem obszarów tekstury religijnej: **Bóg lub bóstwo, święci, istoty duchowe, historia zbawienia, odkupienie człowieka, zaangażowanie człowieka, społeczność religijna oraz etyka**. Ten sam wykaz znajduje się w książce Gorlewskiego (s. 215).

Kategorie te pozwalają objąć zarówno to, co tekst mówi o rzeczywistości Bożej i zbawieniu, jak i ludzką odpowiedź: wiarę, zaangażowanie, życie wspólnotowe oraz postępowanie. Określenie „święci” odpowiada tu szerokiej kategorii holy person, czyli osoby świętej. Nazewnictwo modelu ma charakter ogólnoreligijny i nie ogranicza się do późniejszych, szczegółowych klasyfikacji teologicznych (Kowalski, s. 130-131).

W pracy nad tekstem chrześcijańskim można uporządkować treść według znanych dziedzin teologii. Wykład przywołał chrystologię, naukę o Duchu Świętym i eschatologię. Oznacza to rozpoznawanie odpowiednio tego, co tekst mówi o Chrystusie, Duchu Świętym oraz o ostatecznym spełnieniu dziejów i losu człowieka. Podobnie można badać naukę o zbawieniu, wspólnocie wierzących i życiu moralnym (por. Gorlewski, s. 26 i 215).

W omawianym sposobie pracy tekstura religijna zwykle stanowi ostatni etap, ponieważ korzysta z wyników wcześniejszych analiz. Treść teologiczna pozostaje związana z konkretnym sposobem wypowiedzi oraz światem autora i odbiorców. Takie ujęcie odpowiada podkreślanemu przez wykładowcę postulatowi łączenia badań egzegetycznych z teologią.

Tekstura religijna i ideologiczna przenikają się, lecz w modelu Robbinsa zostały wyodrębnione. Pierwsza skupia się na rzeczywistości religijnej i relacji z Bogiem; druga uwzględnia system przekonań i wartości oraz ich funkcjonowanie w relacjach społecznych i w interpretacji. Wykładowca dopuścił możliwość bliższego połączenia obu perspektyw w pracy nad tekstami biblijnymi. Jest to propozycja sposobu zastosowania modelu, którego podstawowy wykaz nadal obejmuje pięć tekstur.

Przed kolejnym spotkaniem

Prowadzący zapowiedział wprowadzenie do Pierwszego Listu św. Piotra. W ramach przygotowania zalecił kilkukrotne przeczytanie całego listu, obejmującego pięć rozdziałów, aby kolejne zajęcia mogły odwoływać się do znajomości jego treści.

Źródła i odsyłacze

Materiał podstawowy: Adam Gorlewski, wykład z 5 listopada 2026 r.; notatki.

Gorlewski: Adam Gorlewski, Cierpienie i chwała w Pierwszym Liście św. Piotra. Studium socjoretoryczne, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2023. Wykorzystano s. 21-26 do sprawdzenia terminologii, modelu i relacji między analizami, s. 212 do wyjaśnienia przykładu ideologii imperialnej oraz s. 215 do weryfikacji zakresu tekstury religijnej.

Kowalski: Marcin Kowalski, Retoryka i socjoretoryka w lekturze tekstów Nowego Testamentu. Cz. 2: Socjoretoryka - projekt holistycznej lektury tekstu, „The Biblical Annals” 7/1 (2017), s. 107-147, DOI: 10.31743/ba.2963. Wykorzystano s. 115-120 do doprecyzowania intratekstury, s. 120-124 do objaśnienia intertekstury oraz s. 124-131 do sprawdzenia zakresu pozostałych tekstur.